

Дистанційна освіта для професійного росту лікарів в питаннях медичної етики і психології хворих та людей з інвалідністю

Л.Ю. Науменко¹, І.Ф. Аршава², І.С. Борисова¹, В.М. Березовський¹, В.В. Лепський³

¹ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

²Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

³КЗ «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи ЧОР»

Особливості життя, свідомості, сприйняття, функціонування в умовах обмежених можливостей формують у хворих та людей з інвалідністю дуже вразливу психіку, яка потребує особливої тактики, запровадження етичних норм та норм деонтології під час спілкування з ними, лікування та проведення медико-соціальної експертизи (МСЕ). У зв'язку з цим лікарі-експерти, реабілітологи, практичні психологи та сімейні лікарі потребують поповнення та вдосконалення знань та вмінь вибирати і ефективно використовувати найбільш раціональний спосіб взаємодії з кожним хворим, людиною з інвалідністю та/або учасником АТО. Високий рівень професійної компетентності лікарів, удосконалення знань морально-етичних і деонтологічних основ спілкування з хворими та особливостей психологічного стану людей з обмеженими можливостями сприятимуть тому, що психологічним підсумком спілкування з лікарем для хворого стане відчуття емоційної зацікавленості, компетентності та моральної задоволеності.

Мета дослідження: продемонструвати можливості запровадження елементів дистанційного навчання щодо вирішення питань етики і деонтології при спілкуванні з хворими та людьми з інвалідністю на досвіді кафедр медико-соціальної експертизи і реабілітації ФПО ДЗ «Дніпропетровської медичної академії МОЗ України» та кафедр загальної та медичної психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Досвід використання елементів дистанційної освіти доводить перевагу дистанційних технологій післядипломного навчання. За даними опитування лікарів-експертів, що були залучені до проведення даної форми навчання, перевагами дистанційної форми освіти є: гарантія якості навчання і доступність для всіх; можливість навчання за місцем проживання, що дозволяє залучати лікарів з сільської місцевості, де брак кадрів не дозволяє на тривалий час виїжджати на навчання з відривом від роботи; економія фінансових витрат медичних установ та власних коштів лікарів; можливість швидкого реагування щодо запитів практичної медицини через зворотній зв'язок з представниками вищих навчальних закладів.

Висновки. Педагогічний процес післядипломної освіти лікарів направлений на виховання конкурентоспроможного фахівця. А це неможливо без залучення інноваційних технологій дистанційної освіти, що наближає лікаря до швидкого отримання нової професійної інформації. Отже, на післядипломному етапі освіти лікаря-фахівця дистанційне навчання повинно стати частиною навчального процесу. Запроваджені метод дистанційного навчання кафедрою МСЕ і реабілітації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» та загальної та медичної психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара дозволив ефективно реагувати на нагальні потреби лікарів

щодо психологічних особливостей спілкування з хворими, людьми з інвалідністю та учасниками АТО. Спілкування з хворими, і особливо людьми з інвалідністю, накладає особливі вимоги на сімейного лікаря, фахівців медико-соціальної експертизи, реабілітологів щодо їхньої професійної підготовки в питаннях дотримання правил етики і деонтології. Удосконалення знань морально-етичних і деонтологічних основ спілкування з хворими та особливостей психологічного стану людей з інвалідністю будуть сприяти безконфліктній атмосфері процесів лікування та відновлення. **Ключові слова:** сімейний лікар, дистанційна освіта, етика, психологія

«Справжній лікар – це той, хто усвідомлює свій обов'язок перед людьми. Немає в світі спеціальності, яка б вимагала такої високої відповідальності, адже ціна лікарської помилки – життя».
Академік А. Н. Михайлов

Виконуючи Наказ МОЗ України № 1088 від 10.12.2010 року «Про удосконалення післядипломної освіти лікарів», ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» вже протягом декількох років впроваджує у навчальний процес на післядипломному етапі різні форми дистанційної освіти. Закон України «Про вищу освіту» 2014 року вимагає від післядипломної ланки підвищення кваліфікації лікарів підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [4]. Реалізація цих задач неможлива лише за умов використання традиційних форм та підходів до освіти [1, 2, 5]. У зв'язку з цим в країні, як і у всьому світі, виникає значний інтерес до можливостей удосконалення підходів та освітніх інноваційних заходів – дистанційної освіти, яка стає все більш актуальною.

Наказ МОЗ «Про внесення змін до Положення про порядок проведення атестації лікарів» від 02.10.2015 року та зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.02.2016 року за № 176/28306 скеровує лікарів усіх напрямків медицини до своєчасного та якісного підвищення свого професійного рівня, яке може стати доступнішим саме при використанні, у тому числі, дистанційної освіти (ДО) [3].

Особливості життя, свідомості, сприйняття, функціонування в умовах обмежених можливостей формують у хворих та людей з інвалідністю дуже вразливу психіку, яка потребує особливої тактики, запровадження етичних норм та норм деонтології під час спілкування з ними, лікування та проведення медико-соціальної експертизи. У зв'язку з цим лікарі-експерти, реабілітологи, практичні психологи та сімейні лікарі потребують поповнення та вдосконалення знань щодо

вміння вибрати і ефективно використовувати найбільш раціональний спосіб взаємодії з кожним хворим, людиною з інвалідністю та/або учасником АТО.

Під медичною деонтологією (грец. *deon* – належне) розуміють принципи поведінки медичних працівників, спрямовані на максимальне підвищення користі лікування та усунення наслідків неповноцінної медичної роботи. Деонтологія є частиною медичної етики, медичної моралі.

На сьогодні характер взаємовідносин медичного персоналу та пацієнтів, догляд за хворими все більше набувають значення потужних терапевтичних і профілактичних чинників. Принципи, правила етики і деонтології у роботі медика повинні стати предметом постійної уваги.

Високий рівень професійної компетентності лікарів, удосконалення знань морально-етичних і деонтологічних основ спілкування з хворими та особливостей психологічного стану людей з обмеженими можливостями сприятимуть тому, що психологічним підсумком спілкування з лікарем для хворого стане відчуття емоційної зацікавленості, компетентності та моральної задоволеності.

Мета дослідження: продемонструвати можливості запровадження елементів дистанційного навчання щодо вирішення питань етики і деонтології при спілкуванні з хворими та людьми з інвалідністю на досвіді кафедр медико-соціальної експертизи і реабілітації ФПО ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» та кафедри загальної та медичної психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Кафедра медико-соціальної експертизи і реабілітації ФПО ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» започаткувала у 2015–2016 навчальному році та продовжила у 2016–2017 році втілення в учбовий процес тематичних циклів підвищення кваліфікації лікарів-експертів медико-соціальної експертизи, сімейних лікарів елементи ДО. Перший позитивний досвід втілення елементів ДО відбувся наприкінці листопада 2015 року, коли викладачі кафедри медико-санітарної експертизи (МСЕ) ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» провели для лікарів-експертів та голів лікарсько-консультативних комісій Черкаської та Дніпропетровської області семінар on-line «Особливості проведення медико-соціальної експертизи учасників АТО».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

На виїзних циклах та в м. Дніпро було проведено опитування лікарів-експертів щодо найбільш важливих тем, які сьогодні потребують висвітлення. Важливими питаннями, які б лікарі хотіли бачити висвітленими на курсах тематичного професійного вдосконалення були названі особливості документального супроводження учасників АТО при визначення груп інвалідності та встановлення відсотків втрати працездатності. Про це заявили 72,5% опитаних лікарів і ще 56,5% опитаних зазначили важливість питань щодо психологічних особливостей спілкування з хворими та людьми з інвалідністю, у тому числі учасників АТО.

У зв'язку з цим, за ініціативою представників КЗ «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи ЧОР» (м. Черкаси) колектив кафедри МСЕ і реабілітації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» разом з фахівцями кафедри загальної та медичної психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара розробили, підготували та провели цикл тематичного удосконалення для лікарів МСЕ та сімейних лікарів, психологів та реабілітологів на тему

«Етика, деонтологія та особливості психології хворих та людей з інвалідністю».

Питання щодо технічного забезпечення процесу дистанційних елементів циклу – комп'ютерна техніка, відповідні мережі Internet – кафедра МСЕ і реабілітації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» забезпечена в повному обсязі завдяки допомозі КЗ «Черкаський обласний центр медико-соціальної експертизи ЧОР» (м. Черкаси) та КЗ «Обласний клінічний центр МСЕ ДОР» (м. Дніпро).

Особливістю даного циклу було залучення для висвітлення заявленої теми фахівців різних спеціальностей. Представники загальної та медичної психології Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара висвітлили базові знання з психології: «Основні питання, що вивчає психологія», «Етика і психологія в медицині», «Основні конфліктології», «Способи уникання конфліктів», «Основні психологічні типи особистості». Фахівці кафедри МСЕ і реабілітації ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» запропонували більш специфічні медичні повідомлення та практичні «заняття-кейси»: «Психологія інвалідності», «Основні етики, деонтології та особливості спілкування з учасниками АТО», «Особливості психологічного стану дітей з інвалідністю – правила спілкування», «Психологічний стан молодих людей з ампутациями кінцівок», «Посттравматичний стресовий розлад», «Конфлікт і способи його уникнення при проведенні МСЕ хворих та людей з інвалідністю».

Важливим аспектом цього циклу тематичного удосконалення стала використана можливість on-line обговорення висвітлених питань. Використання телекомунікацій та мережевих технологій дозволило проводити навчання і в тих випадках, коли вчитель і учень розділені значною географічною відстанню.

Після закінчення даного семінару було проведено опитування лікарів, які були залучені до проведення телеконференції. Дану дистанційну форму лікарі оцінюють, як найкращу – 98,5% опитаних, тому що дає можливість «...своєчасно реагувати на численні новітні нормативні документи» – 67,7% опитаних; «...не обтяжує» навчання дорослих та досвідчених фахівців – 70,5% опитаних; «...не відволікає від хворих, роботи та сім'ї» – 86,5% опитаних; «дозволило отримати своєчасно нову інформацію» – 95% опитаних; «дозволило отримати безкоштовно потрібну інформацію» – 95% опитаних.

ВИСНОВКИ

1. Педагогічний процес післядипломної освіти лікарів направлений на виховання конкурентоспроможного фахівця неможливий без залучення інноваційних технологій дистанційної освіти, що наближає лікаря до швидкого отримання нової професійної інформації. Отже, на післядипломному етапі освіти лікаря-фахівця дистанційне навчання повинно стати частиною навчального процесу. Запровадження кафедрами медико-санітарної експертизи (МСЕ) і реабілітації ДЗ «Дніпропетровської медичної академії МОЗ України» метод дистанційного навчання дозволив ефективно реагувати на нагальні потреби лікарів щодо психологічних особливостей спілкування з хворими, людьми з інвалідністю та учасниками АТО.

2. Спілкування з хворими, і особливо людьми з інвалідністю, накладає особливі вимоги на сімейного лікаря, фахівців МСЕ, реабілітологів щодо їхньої професійної підготовки в питаннях дотримання правил етики і деонтології. Удосконалення знань морально-етичних і деонтологічних основ спілкування з хворими та особливостей психологічного стану людей з інвалідністю сприятимуть безконфліктній атмосфері процесів лікування та відновлення.

Дистанционное образование для профессионального роста врачей в вопросах медицинской этики и психологии больных и людей с инвалидностью
Л.Ю. Науменко, И.Ф. Аршава, В.В. Лепский, И.С. Борисова, В.Н. Березовский

Distance education for professional development of physicians in medical ethics and psychology of patients and people with disabilities
Y.L. Naumenko, I.F. Arshava, V.V. Lepskiy, I.S. Borisov, V.N. Berezovsky

Особенности жизни, сознания, восприятия, функционирования в условиях ограниченных возможностей формируют очень уязвимую психику у больных и людей с инвалидностью, которая требует особой тактики, внедрения этических норм и норм деонтологии во время общения с ними, лечения и проведения медико-социальной экспертизы (МСЭ). В связи с этим семейные врачи, врачи-эксперты, реабилитологи, практические психологи нуждаются в пополнении и совершенствовании знаний и умений для эффективного использования наиболее подходящего способа взаимодействия с каждым больным, пациентом с инвалидностью и/или участником АТО.

Цель исследования: продемонстрировать возможность внедрения элементов дистанционного обучения по вопросам этики и деонтологии при общении с больными и людьми с инвалидностью на опыте кафедр медико-социальной экспертизы и реабилитации ФПО ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины» и кафедры общей и медицинской психологии Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара.

Опыт использования элементов дистанционного образования доказывает преимущество дистанционных технологий последипломного обучения. По данным опроса врачей-экспертов, которые были привлечены к проведению данной формы обучения, преимуществами дистанционной формы образования являются: гарантия качества обучения и доступность для всех; возможность обучения по месту проживания, что позволяет привлекать врачей из сельской местности, где недостаток кадров не позволяет на длительное время выезжать на учебу с отрывом от работы; экономия финансовых затрат медицинских учреждений и личных средств врачей; возможность быстрого реагирования по запросам практической медицины через обратную связь с представителями высших учебных заведений.

Выводы. Педагогический процесс последипломного образования врачей, который направлен на воспитание конкурентоспособного специалиста, невозможен без привлечения инновационных технологий дистанционного образования, что приближает врача к скорейшему получению новой профессиональной информации. На последипломном этапе образования врача-специалиста дистанционное обучение должно стать частью учебного процесса. Использование метода дистанционного обучения кафедрами МСЭ и реабилитации ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины» и общей и медицинской психологии Национального университета имени О. Гончара позволило эффективно реагировать на насущные потребности врачей относительно особенностей общения с больными и людьми с инвалидностью и участниками АТО.

Ключевые слова: семейный врач, дистанционное образование, этика, психология.

It is known that patients and people with disabilities features of life, consciousness, perception, functioning in conditions of limited abilities form a very vulnerable psyche, which requires special tactics, the introduction of ethical standards and norms of ethics while communicating with them, and treatment of medico-social examination. In this regard, smeyne doctors, medical experts, rehabilitation specialists, psychologists need to replenish and improve the knowledge, the skills to effectively use the most appropriate method of interaction with every patient, a person with a disability and/or a member of ATO.

The objective: to demonstrate the possibility of introducing elements of distance learning on issues of ethics when dealing with sick people and people with disabilities on the experience of the departments of medico-social examination and rehabilitation of FPO SE «Dnipropetrovsk medical Academy Ministry of health of Ukraine» and the chair of the Department of General and medical psychology National University. Oles Gonchar (Dnepr).

The experience of using elements of distance education proves the advantage of distance learning technologies in post-graduate education. According to a survey of doctors-experts, what was the attraction to carrying out of this form of learning, advantages of distance education are: guarantee accthost learning and accessibility for all; a learning opportunity at the place of residence that allows us to attract doctors from rural areas, where the shortage of personnel does not allow for a long time to go to school with a separation from work; savings of financial costs of medical institutions and personal funds physicians; the possibility of rapid response to queries of practical medicine through feedback from representatives of higher education institutions.

Conclusions. The educational process of postgraduate medical education, which is aimed at raising competitive specialists is impossible without attraction of innovative technologies for distance education, that brings the doctor to the speedy obtaining new professional information. Postgraduate stage of education of a specialist distance learning should be part of the learning process. The use of the method TO the chairs of the ITU and rehabilitation of se «DMA of Ministry health of Ukraine» and General and medical psychology National University. O. Gonchar allowed to respond effectively to the urgent needs of doctors concerning the peculiarities of communication with patients and with people with disabilities and participants of the ATO.

Key words: family doctor, distance education, ethics, psychology.

Сведения об авторах

Науменко Леонид Юрьевич – Кафедра медико-санитарной экспертизы и реабилитации ДЗ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины», 49027, г. Днепр, пл. Октябрьская, 14; тел.: (056) 377-28-17

Борисова Инна Станиславовна – Кафедра медико-санитарной экспертизы и реабилитации ДЗ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины», 49027, г. Днепр, пл. Октябрьская, 14; тел.: (067) 724-82-31. E-mail: doctorinnaborisova@mail.ru

Березовский Виталий Николаевич – Кафедра медико-санитарной экспертизы и реабилитации ДЗ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины», 49027, г. Днепр, пл. Октябрьская, 14

Аршава Ирина Федоровна – Кафедра общей и медицинской психологии Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара, 49010, г. Днепр, просп. Гагарина, 72

Лепский Владлен Владимирович – КУ «Черкасский областной центр медико-социальной экспертизы ЧОР», 18000, г. Черкассы, ул. Волкова, 22; тел.: (0472) 32-92-10

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Аміров Н.Х., Альбіцкий В.Ю., Нехметдинова Ф.Т. Від медичної етики до медичної біоетики // Проблеми соціальної гігієни, охорони здоров'я та історії медицини. – 1999. – № 2. – С. 40–42.
2. Закон України про вищу освіту/ Відомості Верховної Ради, 2014. – № 37–38.
3. Лісцин Ю.П. Медична етика, деонтологія і біоетика // Проблеми соціальної гігієни й історії медицини. – 1998. – № 2. – С. 7–13.
4. М'ясников В.Г. Безперервний про-

- фесійний розвиток – наступний крок реформування медичної освіти в Україні // Науково-методична конференція з міжнародною участю «Проблеми безперервного професійного розвитку лікарів і провізорів»: Зб. праць. – К., 2007. – С. 34–36.
5. Местергази Г.М. Врач и больной или по-новому о старом: учебное пособие / Г.М. Местергази. – 2-е изд. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. – 112 с.

6. Михаловска-Карлова Е.П. Биозитический практик: учебное пособие / Е.П. Михаловска-Карлова, Л.Е. Горелова; ред. Д.А. Балалыкин. – М.: Литтерра, 2012. – С. 614.
7. Орлова Е.В. Культура профессионального общения врача: коммуникативно-компетентный подход / Е.В. Орлова. – М.: Форум, 2012. – 288 с.
8. Перцева Т.А., Снисар В.И. Проблема непрерывного медицинского образования в Украине // Науково-методична кон-

- ференція з міжнародною участю «Проблеми безперервного професійного розвитку лікарів і провізорів»: Зб. праць. – К., 2007. – С. 30–31.
9. Про внесення змін до Положення про порядок проведення атестації лікарів: Наказ МОЗ України від 02.10.2015 р., зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.02.2016 р. за № 176/28306.
10. Amadco A. Distance education without high costs // Learning and leading with technology. – 1995. – Vol. 22, № 8.

Статья поступила в редакцию 14.01.17